

Mateja Ratej (ur.), *Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja.*

Ljubljana: Založba ZRC, 2024, 276 str.

Monografijo *Osebnosti slovenske humanistike in družboslovja v 20. in 21. stoletju*, že deveto knjigo v dosednji seriji podobnih monografij, je tudi tokrat uredila zgodovinarica Mateja Ratej, izdal pa Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU. Biografije šestnajstih znanstvenic in znanstvenikov je napisalo sedemnajst avtoric in avtorjev. Kot je zapisala urednica v uvodni besedi, gre za izbrane osebnosti, ki so v okviru akademskih sredin bolj ali manj vidno, bolj ali manj odmevno in bolj ali manj pomembno pojasnjevale ter s tem sooblikovale družbeno stvarnost slovenskega prostora. V monografiji se spoznamo z življenjem in delom filozofa in urednika ter železničarskega uradnika Leopolda Benka (Jurij Perovšek), z v Piranu rojenim pesnikom Marcom

Petronijem, grofom Caldanom (Gregor Pobežin in Karin Bernardi), z matematično sociologinjo in statističarko Anuško Ferligoj (Ali Žerdin), s klasičnim filologom Kajetanom Gantarjem (Darka Zvonar Predan), s pravnikom in politikom Andrejem Gosarjem (Srečo Dragoš), s teologom Franzem Ignazem, grofom Inzaghiem (Marjeta Ciglencečki), s psihologinjo Ljubico Marjanovič Umek (Urška Fekonja), z zgodovinarjem Vasilijem Melikom (Jelka Melik), z zgodovinarico in bibliotekarko Melitto Pivec Stele (Mateja Ratej), z jezikoslovko Bredo Pogorelec (Mojca Smolej), s filozofinjo Almo Sodnik (Vesna Leskošek), s politologom, filozofom in psihologom Vladimirjem Sruko (Zoran Medved), s pravnikom in politikom Ivanom Vaneko Šifrarjem (Janja Hojnik), s pravnico in kriminologinjo Alenko Šelih (Matjaž Ambrož), z muzikologinjo Manico Špendal (Karmen Salmič Kovačič) in z geografom ter zgodovinarjem Mavricijem Zgonikom (Jure Maček). Razen v 17. stoletju rojenega pesnika Marca Petronija so drugi v monografiji predstavljeni ustvarjalci živeli in delovali v različnih krajih na Slovenskem v 20. in 21. stoletju. Družbeni prerez izbranih biografij pokaže raznolike pritiske političnih ideologij in družbenih neenakosti v različnih družbenopolitičnih sistemih ter vztrajne poskuse iskanja svobode znotraj njih. Biografije ne ostajajo na ravni suhoparnega podajanja podatkov, saj orisujejo intimna doživljanja in osebna prizadevanja znanstvenic in znanstvenikov, njihove družinske razmere ter tudi širši družbenopolitični in kulturni prostor, politične ideologije, odnose in razmerja. Prav poseben uvid v intimne svetove in čustvena doživljanja podajajo prispevki, ki so jih napisali vnuki in otroci ali študentje, kolegice oziroma kolegi izbranih akterk in

akterjev v monografiji. Biografije razkrivajo, kako pomembno je obravnavati življenjske in družbenopolitične okoliščine ljudi, subjektivna doživljanja ter hkrati strukturne razmere, v katerih so ustvarjali in živeli, da lahko razumemo razvoj humanistične in družboslovne misli na Slovenskem.

Pomen monografije je torej večplasten, po eni strani nas seznanja s konkretnimi zgodovinskimi, kulturnimi, družbenimi in političnimi razmerami, v katere so se rodili, kjer so se oblikovali, se izobraževali in razvijali posameznice in posamezniki. Opozarja, da smo (raziskovalke in raziskovalci) vpeti v družbenopolitične okoliščine, da smo njihov sestavni del, da je znanost situirana v strukturnih pogojih, historično oblikovanih družbenih razmerah in konkretnih življenjskih okoliščinah ter odvisna od njih. Biografije kažejo na postopno liberalizacijo in odpiranje akademskega prostora v drugi polovici 20. stoletja; postopoma (pa čeprav zelo počasi) so v znanstvene institucije in tudi na univerzo prihajale ženske, utirajoče pot nam, ki smo prišle za njimi. A hkrati biografije pokažejo, da so se kljub spremembam v akademskih institucijah ohranili diskriminatorni mehanizmi, hierarhije in strukturne ovire. Razmerja neenakosti in moči, politični pritiski in cenzure so predstavljali (ter predstavljajo) omejitve v različnih političnih ideoloških sistemih.

Po eni strani monografija razkriva izjemne dosežke, predanost, radovednost, trud in strast posameznic ter posameznikov, ki so kljub številnim strukturnim oviram, cenzuri in marsikdaj tudi brez družinske podpore vztrajali ter neutrudno iskali prostore, kjer so lahko ustvarjali in raziskovali; po drugi strani pa nas opozarja, da so dosežki posameznic in posameznikov sestavni del daljše zgodovine razvoja intelektualne misli. To je pomembno, saj opominja, da imajo naše misli in ideje prednike, da so ustvarjali tudi ljudje pred nami in da vsi mi gradimo na njihovih zamislih in dosežkih. Morda je to danes treba še posebej poudariti, ker neoliberalizacija znanstvenih institucij tudi na sistemski ravni krepi idejo neprestanega izumljanja novega. Ob poplavi dokazov o lastni inovativnosti in izjemnosti, ki jo moramo raziskovalke in raziskovalci dokazovati v člankih in projektnih prijavih, je še pomembneje, da ne pozabimo, da smo vsi sestavni del širše intelektualne misli, potomci tistih, ki so ustvarjali pred nami.

Biografije pomembno kažejo na medsebojne vplive znanstvenic in znanstvenikov, na njihovo vpetost v mrežo medsebojnih odnosov, na to, kako so se ideje rojevale in razvijale v skupnih razpravah v šoli, na fakulteti, preko pisem ali družabnih druženj. Monografija opozori tudi na pomen solidarnosti in kolegialnosti v akademskem svetu, a hkrati tudi na boleče napetosti, ki so obstajale med kolegicami in kolegi v različnih časovnih obdobjih. Biografije so napisane jasno in so zelo berljive ter tako dostopne znanstveni ter tudi širši javnosti.

Nina Vodopivec